

Джежик О. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології*

Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ОСВІТЬОГО КОМПОНЕНТУ «ПСИХОЛОГІЯ КОМУНІКАЦІЇ»

METHODOLOGICAL JUSTIFICATION OF THE EDUCATIONAL COMPONENT “PSYCHOLOGY OF COMMUNICATION”

У статті визначено, що впровадження європейських норм та стандартів освіти, перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців є необхідною складовою реформування системи вищої освіти України. Процес становлення фахівця як професіонала вимагає опанування новими знаннями, необхідними для формування активної позиції людини в соціумі. В сучасних умовах функціонування суспільства майстерність спілкування є нагальною потребою при встановленні ділових контактів, налагодженні міжособистісних стосунків та професійній комунікації.

Підкреслено, що професійна комунікація постає у розрізі умов і форм ефективного спілкування фахівця будь-якої галузі взагалі, та правничих спеціальностей зокрема. Головною умовою ефективності сучасної комунікації у сфері міжнародного права є усвідомлення можливості реалізації цілей міжнародної взаємодії шляхом правильної організації її проведення та створення атмосфери взаєморозуміння, довіри та співробітництва.

Обґрунтовано, що «Психологія комунікації» – це навчальна дисципліна, яка орієнтована на глибоке та ґрунтовне засвоєння майбутніми фахівцями з міжнародного права філософських, психологічних та соціальних основ ораторської майстерності як високого рівня професійного спілкування. В основі комунікативної взаємодії – володіння мовою. З цих позицій професійне спілкування представляє собою ефективну форму мовного впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей у комплексі професійної майстерності правника.

Робоча навчальна програма розрахована на здобувачів, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 «Міжнародне право».

Підкреслено, що програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, рекомендованого Європейською кредитно – трансферною системою (ECTS). Програма орієнтована на особистісний та професійний ріст майбутніх фахівців.

Ключові слова: психологія, комунікація, загальні та спеціальні компетентності, професійна підготовка здобувачів, міжнародно-правові відносини.

The article defines that the introduction of European norms and standards of education, the transition to a dynamic degree system of training specialists is a necessary component of the reform of the higher education system of Ukraine. The process of becoming a specialist as a professional requires mastering new knowledge necessary for the formation of an active position of a person in society. In the modern conditions of the functioning of society, the skill of communication is an urgent need for establishing business contacts, establishing interpersonal relations and professional communication.

It is emphasized that professional communication appears in terms of conditions and forms of effective communication of a specialist in any field in general, and legal specialties in particular. The main condition for the effectiveness of modern communication in the field of international law is the awareness of the possibility of realizing the goals of international interaction by properly organizing it and creating an atmosphere of mutual understanding, trust and cooperation.

It is substantiated that «Psychology of communication» is an educational discipline, which is aimed at deep and thorough assimilation by future specialists in international law of the philosophical, psychological and social foundations of public speaking as a high level of professional communication. The basis of communicative interaction is language proficiency. From these positions, professional communication is an effective form of language influence on the audience, taking into account its features in the complex of professional skills of a lawyer.

The working curriculum is designed for applicants who are studying under the educational and professional training program of the first (bachelor) level of higher education, specialty 293 «International Law».

It is emphasized that the program is built according to the requirements of the credit-module system of the organization of the educational process in higher educational institutions, recommended by the European credit-transfer system (ECTS). The program is focused on the personal and professional growth of future specialists.

Key words: psychology, communication, general and special competencies, professional training of applicants, international legal relations.

Вступ. Розробляючи програму навчальної дисципліни «Психологія комунікації», ми орієнтувалися на формування у здобувачів програмних результатів навчання (ПРН), які сприяли б формуванню комбінації загальних та спеціальних компетентностей, для вирішення ними професійних завдань, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Вивчення навчальної дисципліни «Психологія комунікації» передбачає формування та розвиток у здобувачів наступних загальних та спеціальних компетентностей:

ЗК1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК4 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5 Здатність спілкуватися державною та іноземними мовами як усно, так і письмово.

ЗК6 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК7 Здатність генерувати нові ідеї (креативність) при вирішенні практичних завдань.

ЗК8 Здатність працювати як автономно, так і у команді.

ЗК9 Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК10 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК11 Здатність поважати мультикультурність та різноманітність.

СК4 Уміння самостійно виявляти та здійснювати наукові дослідження актуальних задач міжнародного права, готувати та презентувати проміжні та кінцеві результати досліджень.

СК5 Уміння аналізувати міжнародні відносини за допомогою міжнародно-правового інструментарію.

СК6 Здатність надавати юридичні консультації з питань міжнародного права, національного права України та права зарубіжних держав, зокрема, з урахуванням юридичних ризиків зовнішньополітичної поведінки та мінімізації цих ризиків.

СК7 Здатність надавати юридичний супровід зовнішньоекономічної діяльності і експертна участь при здійсненні міжнародних економічних операцій.

СК8 Здатність вироблення правової аргументації позиції клієнта, а також контрпозиції проти позиції опонентів в інтересах клієнта; дискутувати й приймати участь у дебатах з міжнародно-правових і внутрішньо правових питань.

СК9 Уміння працювати з міжнародно-правовими документами (багатосторонніми та двосторонніми договорами, актами міжнародних організацій тощо), проводити аналіз їх характеру і юридичного статусу, складати проекти й супровідну документацію українською й іноземними мовами, вести ділову переписку.

СК10 Уміння застосовувати норми дипломатичного та ділового етикету, здатність орієнтуватися та враховувати культурні та традиційні особливості представників іноземних держав.

СК11 Уміння комунікувати у мультикультурному середовищі шляхом застосування мовного різноманіття.

СК14 Здатність адаптувати та використовувати міжнародно-правові норми у внутрішньодержавній правовій системі України, гармонізувати законодавство України із міжнародним правом.

Програмні результати навчання дозволять здобувачеві:

ПРН 3 Визначати міжнародно-правову ситуацію, використовувати різні джерела безпосередньої та

опосередкованої інформації для з'ясування потрібних обставин і фактів, надання міжнародно-правової оцінки подій міжнародних відносин.

ПРН 6 Визначати політичні, дипломатичні, іміджеві, суспільні, економічні й інші ризики, пов'язані з заходами міжнародно-правового характеру, взаємодіяти з фахівцями відповідних галузей при підборі засобів мінімізації таких ризиків.

ПРН 7 Формулювати концептуальні схеми вирішення міжнародно-правових і національно-правових проблем, аналізувати правові концепції на предмет логічної послідовності та практичної адекватності.

ПРН 15 Вести формальну та неформальну ділову бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

ПРН 16 На високому професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародноправових і загально-юридичних питань; поважати опонентів і їх точку зору.

ПРН 18 Ефективно формувати комунікаційну стратегію.

ПРН 21 Самостійно приймати рішення, бути лідером, нести відповідальність за стратегічний розвиток команди [3].

Програма орієнтована на особистісний та професійний ріст майбутніх фахівців з міжнародного права. Дисципліна є обов'язковою для вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час розробки програми навчальної дисципліни «Психологія комунікації» наразі відсутності професійного Стандарту було взято до уваги Освітньо-професійну програму зі спеціальності 293 «Міжнародне право», введена в дію наказом ректора Національного університету «Одеська юридична академія» від 03.07.2023 № 1774-6 [3].

Постановка завдання. У контексті аналізу останніх досліджень і публікацій та визначеної актуальності проблеми **формулювання цілей статті** вбачаємо в аналізі методики викладання навчальної дисципліни «Психологія комунікації» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Навчальна дисципліна «Психологія комунікації» спрямована на формування у здобувачів вмінь та навичок структурного аналізу спілкування; видів, рівнів професійного спілкування, особливостей вербальної та невербальної комунікації, параметрів міжособистісних стосунків, особливостей спілкування правників і клієнтів, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності, тобто реалізації цілей міжнародно-правової взаємодії шляхом правильної її організації та проведення, створення атмосфери взаєморозуміння, довіри та співробітництва.

Головною метою розробленого нами навчального курсу: «Психологія комунікації» є сприяння засвоєнню здобувачами вищої освіти цілісної парадигми культури професійного спілкування правника як системи внутрішньо взаємопов'язаних і взаємозу-

мовлених теоретичних, методологічних і практичних компонентів.

Основними завданнями вивчення дисципліни вбачаємо у можливості здобувачів:

– опанування здатністю до розуміння сутності, характеристики та функцій спілкування у професійній діяльності;

– засвоєння історичних й соціокультурних передумов виникнення і функціонування форм спілкування в культурі фахових взаємодій;

– оволодіння основними комунікативними стратегіями і технологіями професійного спілкування;

– підвищення рівня мовленнєвої і комунікативної майстерності фахівців сфери міжнародного права;

– набуття практичних вмінь застосовувати методи, прийоми комунікативного порозуміння у міжнародному співробітництві;

– опанування практичними прийомами ораторського впливу на аудиторію, при роботі з клієнтами та опонентами, вести бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

Зазначений курс має теоретичну та практичну спрямованість. Він сприяє формуванню у здобувачів спеціальності 293 «Міжнародне право» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти готовності до їх майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Навчальна дисципліна «Психологія комунікації» читається у першому навчальному семестрі. Програма курсу розрахована на 90 годин, в тому числі аудиторних занять – 30, з них лекційних занять – 14 годин, практичних занять – 16 годин. На самостійну роботу здобувачів відведено 60 годин. Самостійна робота, в свою чергу, поділяється на підготовку до аудиторних занять та контрольних заходів та передбачає 16 годин й виконання індивідуального науково-дослідного завдання, на яке відводиться – 44 години. Підсумковою формою контролю за вивченням курсу є залік (таблиця 1).

Таблиця 1

Склад та структура дисципліни «Психологія комунікації»

Курс та семестр вивчення за навчальним планом		1-й курс, 1-й семестр
Кількість кредитів ECTS		3
Повний обсяг часу вивчення дисципліни, годин		90
В тому числі аудиторних занять		30
3 них:	лекційних	14
	практичних	16
Обсяг часу на самостійну роботу в год.		60
3 них:	підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів, год.	16
	індивідуальне науково-дослідне завдання, год.	44

Курс лекцій з дисципліни «Психологія комунікації» включає 7 лекцій, в яких розкриваються такі теми, як: основи професійної комунікації, яка забезпечує формування ПРН 15 (вести формальну та нефор-

мальну ділову бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики); публічний виступ в процесі комунікації, яка забезпечує формування ПРН 16 (на високому професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародноправових і загально-юридичних питань; поважати опонентів і їх точку зору); стратегія і тактика уникнення конфліктогенів в промові, яка забезпечує формування ПРН 7 (формулювати концептуальні схеми вирішення міжнародно-правових і національно-правових проблем, аналізувати правові концепції на предмет логічної послідовності та практичної адекватності); техніки та нормативи мовлення, яка забезпечує формування ПРН 6 (визначати політичні, дипломатичні, іміджеві, суспільні, економічні й інші ризики, пов'язані з заходами міжнародно-правового характеру, взаємодіяти з фахівцями відповідних галузей при підборі засобів мінімізації таких ризиків); техніки маніпулятивного впливу, яка забезпечує формування ПРН 15 (вести формальну та неформальну ділову бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики); мистецтво переконання в системі професійних комунікативних зв'язків, яка забезпечує формування ПРН 16 та ПРН 18 (на високому професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародноправових і загально-юридичних питань; поважати опонентів і їх точку зору та ефективно формувати комунікаційну стратегію); рівні сучасного психологічного спілкування, яка забезпечує формування ПРН 3 та ПРН 21 (визначати міжнародно-правову ситуацію, використовувати різні джерела безпосередньої та опосередкованої інформації для з'ясування потрібних обставин і фактів, надання міжнародно-правової оцінки подій міжнародних відносин та самостійно приймати рішення, бути лідером, нести відповідальність за стратегічний розвиток команди) [3; 4; 5].

Під час лекційних занять використовуються наступні методи: наочні та практичні, в т.ч. лекція – конференція, проблемна лекція, дискусія, тренінгові вправи, кейс-метод, ділові ігри, розв'язування групових ситуаційних завдань, кейсів тощо, які дозволяють занурюватись у теорію та орієнтують на практику.

Лекційний курс підкріплюється 8 практичними заняттями, метою яких є поглиблений розгляд окремих теоретичних положень дисципліни; формування вмінь та навичок їх практичного застосування шляхом виконання здобувачами індивідуальних завдань, відпрацювання теоретичного матеріалу у формі ділових ігор і тренінгових вправ [2].

У процесі практичних занять відбувається розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих здобувачами на лекціях та в процесі самостійної роботи та спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, опанування уміннями та навичками.

На практичних заняттях, здебільшого застосовуються:

– інтерактивні методи: відповіді на запитання думок студентів; аналіз історій і ситуацій; дискусії, дебати, полеміки; мозковий штурм; відпрацювання навичок, робота в групах; ігрове перевтілення;

– активні методи: моделювання професійної діяльності; навчання інших; активні ігри (проблемно-орієнтовані, дослідницькі, ділові, проєктувальні);

– інноваційні методи: компетентнісний; інтегрований (заняття-аукціон, заняття – подорож тощо); проєктно-дослідницький, та інші форми роботи (складання відеооглядів, портфоліо, тощо). Всі без винятку практичні заняття спрямовані на досягнення кожного з вищезазначених програмних результатів навчання.

Окремою та надважливою формою засвоєння здобувачем навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять є самостійна робота.

Система оцінювання рівня навчальних досягнень ґрунтується на принципах ECTS та є накопичувальною [1].

Консультації здобувачів передбачені навчальним планом та мають здійснюватися викладачами двічі на тиждень протягом семестру.

Як вже зазначалося раніше, кожне лекційне та практичне заняття передбачає самостійну роботу здобувача. Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Самостійна робота повинна виконуватись систематично. В кінці кожної лекції здобувачі одержують контрольні питання за змістом лекційного матеріалу, відповідь на які передбачає осмислення та більш глибоке засвоєння матеріалу.

Самостійна робота передбачає підготовку до аудиторних занять та контрольних заходів, проводиться з метою закріплення нових вмій та оформлюється письмово (реферат, есе, доповідь, наочна схема або презентація).

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання є індивідуальним завданням дослідницького характеру, яке має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання.

Індивідуальна робота передбачає, перш за все, наукове дослідження особливостей комунікаційного

процесу та забезпечує формування ПРН 15 (вести формальну та неформальну ділову бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики); ПРН 16 (на високому професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародноправових і загально-юридичних питань; поважати опонентів і їх точку зору); ПРН 18 (ефективно формувати комунікаційну стратегію); ПРН 21 (самостійно приймати рішення, бути лідером, нести відповідальність за стратегічний розвиток команди).

Основна мета індивідуальної науково-дослідної роботи з дисципліни: «Психологія комунікації»: застосувати знання, отримані в ході вивчення дисципліни при аналізі тексту та пошуку в ньому відомостей про особливості комунікаційних здібностей людини, дослідити та зробити порівняльний аналіз вирішення тієї чи іншої психологічної проблеми, зробити висновки та пропозиції.

Основні результати індивідуальної науково-дослідної роботи полягають у можливості на основі знань, вмій та навичок, отриманих під час лекційних та практичних занять навчитися самостійно обирати необхідну наукову літературу та застосувати психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники) для проведення психологічного дослідження. Презентувати результати власного дослідження усно та письмово для поінформованої аудиторії, формулювати розгорнутий аналіз та тези дослідження.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене, зазначимо, що викладання дисципліни «Психологія комунікації» передбачає збалансовану комбінацію теоретичних та практичних методів психологічної підготовки, багатогодинну аудиторну роботу, що дозволяє здобувачеві у взаємодії з викладачем «наповнюватися» базовою професійною термінологією, формувати професійний словник, створювати скелет для формування власного розуміння «психічного світу», який наповнюється вже за допомогою самостійної та індивідуальної роботи.

У цьому контексті можемо стверджувати, що опанування майбутніми фахівцями з міжнародного права навчальної дисципліни «Психологія комунікації» сприятиме підвищенню їх професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ануфрієва Н.М., Зелінська Т.М., Єрмакова Н.О. Соціальна психологія: Навч. посібник. 4-те вид. К.: Каравела, 2020. 370 с.
2. Волошенко М.О., Азаркіна О.В. Психологія професійного спілкування: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 280 с.
3. Освітньо-професійна програма зі спеціальності 293 «Міжнародне право», введена в дію наказом ректора Національного університету «Одеська юридична академія» від 03.07. 2023 №1774-6. URL: <https://onua.edu.ua/ua/studentu-ua/osvitni-programy?view=article&id=7035:mizhнародne-pravo-op-bakalavr-293-mizhнародne-pravo&catid=611>(дата звернення 25.02.2024).
4. Фурман А.А. Професійне спілкування у соціальній роботі: Методичні вказівки для проведення лабораторних занять / Укл.: А.А. Фурман. Одеса: ОНПУ, 2013. 23 с.
5. Фурман А.А. Професійне спілкування у соціальній роботі: Методичні вказівки та завдання для СРС / Укл.: А.А. Фурман. Одеса: ОНПУ, 2013. 13 с.